

ISLENZK FORNKVÆÐI

udgivne

af

det nordiske Literatur-Samfund

ved

Svend Grundtvig og Jón-Sigurðsson.

I.

— x —

KJØBENHAVN.

Trykt i Brødrene Berlings Bogtrykkeri

1854—58.

I.

Kvæði af Ólafi liljurós.

Olav rider frem langs med klipperne. Han ser røden lue brænde*), og for sig finder han elvernes bolig. En elvemø kom der ud med guldflettet hår, en anden med sølvkande på hånd, en tredje med sølvbælte om midje, en fjerde går frem og taler til ham: velkommen, Olav Liljerose! gæk i bjærget og drik med os. Olav svarer nej:

Ikke vil jeg med elver bo,
heller vil på min Gud jeg tro.

Elvemøen svarer:

Enddog du monne med elver bo,
så vel du på din Gud må tro.

Bid du mig en liden stund,
meden jeg går i grønne lund.

Så går hun til kiste, aksler en kåbe, griber et sværd, går atter ud til Olav og siger:

Ikke må du så heden fare,
at du monne os kysset spare.

*) Luen nævnes kun i omkrædet; men dette tilhører udelukkende denne vise, så man her vel tør tage dets angivelser med ind i fortællingen, hvad ellers sjælden lader sig gøre. Det 2det omkræds vaklen mellem bliden bør og snækken (byrding) gør det tvivlsomt, om vi tør gøre en lignende brug af det og forestille os Olav ridende langs stranden til eller fra sin snække, som ligger rede der udenfor.

Olav böjer sig over sadelbue og kysser hende, men i det samme støder hun ham sværd i side:

Sværdet ind under hans hårde randt,
odden vej til hans hjærte fandt.

Olav så sit hjærteblod
flyde hen under folefod.

Olav giver hesten af sporerne og rider til sin moders gård.
Han banker på, hun lader op og spør:

Hveden kommer du, sønne min!
og hvi da falmer din fagre kind?

Så est du blå, og så est du bleg:
som du havde været i elveleg.

Olav svarer:

Ikke duer at dølge for dig:
elvemøen har sveget mig.

Moder, red du mig bløden sæng,
søster, bind du mig sidebånd.

Hun ledte ham i loft, og hun lagde ham så blødt, men
snart kyste hun sønnens lig.

Der var mere gråd end gammen:
tre bares lig i grav tilsammen.

Denne vise hører endnu til de mest yndede og ud-
bredte på Island, hvorom de mange nye optegnelser vidne.
Den er trykt i Berggreen's Folkesange og Melodier, III
(nr. 8 mellem de „danske”) og i „Snót”, s. 200, hvilke
tryk her ere benyttede som **Hb** og **M**. Den haves også:

færøisk: Schröters hdskr. (ny kgl. saml. 346. Svo)
nr. 8;

norsk: Landstad, nr. 40 og s. 843;

svensk: Afzelius, nr. 93—94; Arwidsson, nr. 148;
(jfr. Afzel. Sagohäfder, II, s. 141);

dansk: P. Syv, nr. 87; Abr., Nyer. og Rahb., nr. 35;
Danm. gl. folkev., nr. 47.

Alle disse nordiske optegnelser have navnet Olav (for
iljurós have de norske liljukrans, den færøiske: rid-
dararós) og stemme temmelig nøje overens i indhold; dog
tilføje de andre, hvad den islandske vise i alle sine ældre
og nyere optegnelser fattes: at det var dagen før hans bryl-
lup, at elvemøen dræbte ham, og, hvad den islandske kun
antyder: at hans brud tog sin død derover.

Beslægtede sagn og viser findes desuden:

engelsk: folkevisen om „Clerk Colvill and the mer-
maid” hos Herd, I, s. 161; fordansket i S. Grundtvig's
eng. og sk. folkev., nr. 48;

tysk: nye folkesagn og et digt fra først i 14de århun-
drede om „Peter von Stauffenberg und die merfeie”
(senest udg. af Engelhardt, Strassb. 1823; og af
Culemann, Hannover, 1849; jfr. Des Knaben Wunder-
horn, I, s. 407—18; Grimm's Deutsche Sagen, nr.
522; Grässe's Lehrb. der Litt. Gesch., II, 2, s.
948—49);

vendisk: folkeviser hos Haupt og Schmalers, I, nr. 3
og II, nr. 182;

bømsk: folkeviser hos Čelakowský, derefter oversat
på tysk hos Wenzig, s. 47, hos Haupt og Schmalers,
I, s. 327 og i Wolff's Hausschatz, s. 309; på en-
gelsk i Bowring's Cheskian Anthology, s. 69;

bretonsk: folkeviser i Villemarqué's Barzas-Breiz,
4de udg., I, s. 39; oversat på tysk hos Keller og
Seckendorff, nr. 2.

(**A, a:** Giss. Sv., 7. **b:** kgl. fol., 7. **c:** G. Ív., 7. **B:** Arnam. 151, d, 17. **C:** Arnam. 153, e, 9. **D:** Arch., D, 8. **E:** Arch., E, 4. **F:** J. Steph., 16. **G:** Arch., F. **H:** Arch., B, 1. **I, a:** Opskr. ved G. Thór-arensen. **b:** Berggreen, III, 8. **K:** Arch., L, 3. **L:** Arch., M. **M:** Snót, s. 200.)

1.

Ólafur reið með björgum fram,
— rauður loginn brann —
hitti fyrir sér álfa rann.
— þar lá búinn byrðing undan björgunum fram.

2.

Þar kom út ein álfa mær,
gulli snúid var hennar hár.

3.

Þar kom út hin önnur,
hètt á silfurkönnu.

4.

Þar kom út hin þriðja,
silfurlinda um sig miðja.

5.

Þar kom út hin fjórða,
henni varð skjótt til orða:

6.

„Velkominn, Ólafur Liljurós,
gakk í búð og drekk hjá oss!”

7.

„Eg vil ei með álfum búa,
heldur vil eg á guð minn trúá.”

8.

„Þó þú vilir með álfum búa,
samt máttú á guð þinn trúá.

9.

Biðtu mín um litla stund,
meðan eg geng í græna lund.”

10.

Hún gekk sig til kistu,
axlaði yfir sig skikkju.

11.

Hún gekk sig til arkar,
greip upp saxið snarpa.

12.

„Þú munt ei svo hëðan fara,
að þú munir oss kossinn spara.”

13.

Ólafur laut um söðulboga,
kysti hann frú með hálfum huga.

14.

Hún lagði undir hans herðarblað,
í hjarta rótum staðar gaf.

15.

Hún lét honum svíða
sára sax með síðu.

16.

Ólafur leit sitt hjartablóð
undir fæti á fola stóð.

17.

Ólafur keyrði hest með spora,
svo reið hann til móður dyra.

18.

Klappar á dyr með lófa sín:
 „ljúktu upp ástar-móðirin mín!”

19.

„Hvaðan komstu sonurinn minn?
 hvernig ertu svo föstur á kinn?”

20.

Svo ertu blár og svo ertu bleikur:
 sem þú hafir verið í álfa leik.”

21.

„Mér tjáir ekki að dylja þig:
 álfamærin blekkti mig.

22.

Móðir, ljáðu mér mjúka sæng,
 systir, ljáðu mér síðuband.”

23.

Leiddi hún hann í loptið inn,
 dauðan kysti hún soninn sinn.

24.

Þar var meiri grátur en gaman:
 — rauður loginn brann —
 þrjú fóru lík í steinþró saman.
 — þar lá búinn byrðing undan björgunum fram.

- Overskrift.* **A:** Kvæði af Ólafi Liljurós; **H:** Ólafs kvæði.
Omkvæð. **Aa** har i det 2det omkv. 4 gange: byrðing, 2 gange: byrinn; **Abc**—**Aa**, kun at de overalt have: byrðing, og foran det 2det omkv. indskyde et: segir hann, ved sidste v.: sagði hann. **B**—**Aa**, kun overalt: byrinn. **C** har 1ste omkv. som **AB**, men indskyder foran 2det: segir hann, og har dette: þá var búinn byrinn u. b. f. **K**—**Aa**, kun at den foran 2det omkv. indskyder: sagði hann (ved v. 7. 11. 17: sagði hún við hann), og at 2det omkv. her lyder: þá lá búinn byrinn u. b. f. **DEFGHILM** have som 1ste omkvæð (efter 1ste verselin.): villir hann, stillir hann; 2det omkv. lyder da i **DEFGHILM**: þar [fattes i **FIH**; **Ia**: hvar] rauður loginn brann, blíðan lagði [**E**: leggur] byrinn u. b. f. **G** har 2det omkv.: segir hann [v. 8: segir hún við hann], blíður rann þá byrinn undan björgunum fram. *Ifølge D bruges for sidste l. af 2det omkv.* (blíðan fram) også: Riddarinn keyrir folann sinn með vendi. *Desuden synges visen, ifølge G. Thórarensens bemærkn.* (opskr. **Ia**), også med ganske andre omkvæð: Heyrðu hvað eg greini; — Í leyni, enginn veit sitt ángrið fyrr enn reynir.
V. 1, l. 2. CDEHKI: hitti hann f. s. [**C**: einn] á. r.; **BG**: fann hann f. s. á. r.
V. 2, l. 2. BDEFGHILM: sú [**HILM**: hún] var [**B**: er] ekki guði [**EFHLM**: Kristi; **D**: kristnum] kær; **K**: Ólafur var hún hvergi kær.
V. 2—3. Mellem dem har K (v. 3): þar kom út hin fyrsta — hélt á silfurlista.
V. 3, l. 1. hin, **AbcBEGHILM**: ein. **L. 2.** hélt, **Dia**: hún hélt; **E**: og hélt.
V. 4, l. 2. B: gullbelti um sig miðja; **DEGHK**: með gullbelti u. s. m.; **FM**: með gullband u. s. m.; **L**: með silfurbelti [el. gullband] u. s. m.
V. 5, l. 2. DEFLM: hún tók svo til orða; **E**: sú tók fyrst t. o.; **G**: sú tók t. o.; **H**: henni varð stjött t. o.
V. 6, l. 1. D: Heill sértu Ó. l. **L. 2. DEFGHIKLM**: gakk [**EFHLM**: gakktu] í björg [**G**: berg] og bú [**E**: búðu] með oss. **L. 2.** gakk, **B**: gakktu. **L. 2.** búð, **Ab**: bað. **L. 2.** drekk, **B**: drekktu. **L. 2.** hjá, **AbcB**: með.

- V. 7, l. 1. Eg vil ei, **BDEFGHIKLM**: Ei [**EFIKLM**: Ekki] vil eg. L. 1. með, **DGL**: hjá. L. 2. heldur vil eg, **G**: heldur; **F**: heldur skal eg. L. 2. guð minn, **LNI**: Krist minn; **DF**: Kristum; **H**: guðs son; **I**: herrann; **G**: minn skaparann. (L. 2. *også ifølge D*: heldur vil eg á heidar snúa).
- V. 8. **B** ombyttir línierne. L. 1. þú vilir, **Ab**: að v.; **Ac**: þ. vildir; **BGILNI**: þú gjörir. L. 1. með, **GL**: hjá. L. 2. samt, **L**: eins. L. 2. guð þinn, **LNI**: Krist þinn; **I**: herrann.
- V. 9, l. 1. litla, **LNI**: eina. L. 2. græna, **AbELNI**: grænan.
- V. 10, l. 1. sig, **H**: svo; **IbL**: sér. L. 1. til, **NI**: í. L. 2. axlaði, **D**: hleypti; **H**: steypiti; **EK**: steypiti hún; **Ib**: kastaði; **LNI**: lagði.
- V. 11, l. 1. sig, **IbL**: sér; **F**: þá; **H**: svo. L. 2. **E**: og gr. u. s. s.; **F**: gr. þar s. s.; **K**: gr. hún s. s.; **LNI**: tók upp s. s.; **D**: og tók upp s. s.; **B**: tók þar sverðið snarpa; **Ib**: greip upp sverðið hjarta.
- V. 12, l. 1. **EGHIKLM**: Ei [**HIKLM**: Ekki] muntu svo h. f.; **FL**: Ei máttu svo h. f. L. 2. **H**: að oss eigi kossinn sp. L. 2. munir, **FILNI**: gjörir. L. 2. oss, **BILNI**: mër.
- V. 13, l. 1. laut, **AbEFGHIKLM**; **Aab**: leit; **G**: hélt; **D**: tegist. L. 2. kysti hann, **F**: kysti þó; **GHIbKLM**: kysti; **Dla**: og kysti. L. 2. frú með hálfum, **BDEGHILKLM**; **Aa**: frúna af heilum; **Abc**: frú af hálfum; **F**: með hálfum.
- V. 14, l. 1. Hún lagði, **L**: Lagði hún; **D**: Hún stakk; **E**: Stakk hún; **GK**: Hún rak. L. 2. **Abc**: í hjarta rótum gaf það stað; **DEGHL**: svo [*fattes i H*] oddurinn nam í hjarta stað; **K**: lagið nam í hjarta stað.
- V. 15. **B**: Ólafur þótti sér sviða — hún lagði sax með síðu; **H**: Hún lagði undir hans síðu — strax tók sár að sviða; **INI**: Saxinu hún [*fattes i Ia*] stakk í síðu — Ólafur nokkuð sviður.
- V. 16. *I dets sted har H (v. 13)*: Ólafur reið og rendi — seitan folann sprengði. L. 1. leit, **B**: sá. L. 2. **Ab**: u. f. og sóla st.; **BG**: u. fola fótum st.; **K**: u. fótum folans st.; **LNI**: líða niður við hestsins hóf.
- V. 17, l. 1. **L**: þá keyrir Ó. h. m. sp. L. 1. keyrði, **DEFGH IKNI**: keyrir; **B**: lysti. L. 1. hest með spora, **HI**: hestinn

- spora; **I**: hestinn sporum; **G**: sinn hest með sporum. L. 2. **F**: hann reið svo til m. d.; **G**: reið svo heim til m. d.; **HLNI**: heim til sinnar m. d.; **D**: og riður svo heim til m. d.; **EI**: þar til hann kom til m. d.
- V. 18, l. 2. ástar-móðirin mín, **Abc**: ástar-móðir mín; **B**: móðir og láttu mig inn; **D**: fyrir mér móðir mín; **EGILNI**: kæra móðir mín; **H**: heilla móðirin mín; **K**: Signý systir mín.
- V. 19, *findes kun i A*; **LNI** *have i dets sted (v. 18)*: Mjóa [**NI**: Fatta] hafði hann fingur og smá — með listum plokkar hann lokuna frá. L. 1. sonurinn, **Abc**: sonur.
- V. 20, l. 1. **BDHIL**: því [**Ia**: Hví] ertu bleikur og [*fattes i H*] því [**Ia**: hví] ertu blár; **E**: því ertu svo bleikur og blár; **K**: Hvernig ertu svo föstur og blár; **FNI**: Hvern [**NI**: því] ertu föstur, og hve [**NI**: því] ertu fár. L. 2. **B**: eins og sá maður með álfum stár; **D**: eins og þú hefðir hjá álfum stár; **HIK**: eins og þú hafir með álfum stár; **I**: líkt [*fattes i Ib*] sem þú hafir af álfum sár; **EL**: eins og þú hafir álfa-sár; **FNI**: eins og sá [sem, **NI**] með álfum gár.
- V. 21. *I dets sted have F (v. 14) og NI (v. 20)*: Ei er eg föstur, og ei er eg fár — [ei hann [**NI**: eins og sá] sem með álfum gár; **L** (v. 20): Ei er eg bleikur og ei er eg blár — heldur hefi eg síðu-sár; *hvilket vers, sköndt det står isteden for (og i modstrid med) tekstens v. 21, dog i H er stillet ved siden af (forud for) dette, og lyder der (v. 17)*: Ei er eg bleikur og ei er eg blár — og allra sízt með álfum stár. L. 1. **B**: Mig tjáir ekki a. d. þ.; **K**: þess tjáir eigi a. d. þ.; **D**: Dugir mér ei a. d. þ.
- V. 22. *Linierne ombyttes i G*. L. 1. ljáðu, **H**: ljá; **BF**: búðu. L. 1. mjúka, **F**: hæga. L. 2. **D**: systir bindtu minn síðuvæng. L. 2. ljáðu mér, **F**: bind mér; **H**: bind þú; **LNI**: bittu mér; **Ib**: gefðu mér.
- V. 23—24. *Ikke to opskrr. ere enige om denne Slutning: A 23 ellers ingensteds; A 24 kun desuden i HK, med disse afsigelser; l. 1. þar var meiri, K: Meiri varð þar. L. 2. fóru, HK: voru. L. 2. lík, AbH: líkin. L. 2. í, H: lögd í.*
De andre slutningsmåder ere disse:
B (v. 20): Móðir bjó honum mjúka sæng, Ólafur gaf upp sína önd.

- D** (v. 18): Móðir kastar kodka blá,
Ólafur lá þar dauður á.
- E** (v. 16): Móðir læði honum mjúka sæng,
systir batt honum síðu band.
(v. 17): Móðir kastar &c. [—**D**, 18].
- F** (v. 16): Þá Ólafur kom í hæga sæng,
hann gaf þá upp sína önd.
- G** (v. 16): Vík eg mínu kvæði í kross,
Kristur Jesús veri með oss!
- H** (v. 20): Móðir læði... en systir... [jfr. **E**, 16].
— (v. 21): Móðir kastaði k. bl., Ó. dauður lá þar á [jfr. **D**, 18].
— (v. 22): Þar var... [svarer til **A**, 24; se ovenfor].
- I** (a, 16; b, 18): Ei leið nema stundir þrjár,
að [fatt. i b] Ó. var sem bleikur nár.
— (a, 17; b, 19): Ei leið nema lítill stund,
Ó. úngi gaf upp önd.
— (a, 18; b, 20): Vendi eg mínu kvæði í kross,
sankte María sè með oss!
- K** (v. 20): Kastar hún niður kodka blá,
þar lét Ólafur líf sitt á.
— (v. 21): Breiddi hún niður klæði grænt,
þar lét hann sitt lífið vænt.
— (v. 22): Meiri varð... [svarer til **A**, 24; se ovenfor].
- L** (v. 22): Móðir gaf honum &c. [—**E**, 16].
— (v. 23): Móðir kastaði kodka blá,
Ólafur lét sitt líf þar á.
— (v. 24): Þá Ólafur kom í mjúka sæng,
þá gaf hann upp sína önd.
- M** (v. 22): Móðir gaf honum &c. [—**E**, 16].
— (v. 23): Ei leið &c. [—**Ib**, 18].
— (v. 24): Ei leið &c. [—**Ia**, 17; **b**, 19].
— (v. 25): Vendi eg &c. [—**Ia**, 18; **b**, 20].

Opskrifternes versfølge ses af hosstænde tavle

A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I, a.	I, b.	K.	L.	M.
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	2		2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
3	3		3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
4	4		4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
5	5		5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
6	6		6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
7	7		7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
8	8					8		8	8		8	8
9	9										9	9
10			9	9			8		9	9	11	10
11	10		10	10	8		9		10	10	10	11
12	11		8	8	9	9	10	9	11	11	12	12
13	12		11	11	10	10	11	10	12	12	13	13
14			12	12	11	11	12			13	14	
15	13						12 ^b	11	13			14
16	14						12			14	15	15
							13					
17	15		13	13	12	13	14	12	14	15	16	16
18	16		14	14		14	15	13	15	16	17	17
19												
20	17		15	15	13		16	14	16	17	18	18
					14		17				19	19
21	18		16				18			18	20	20
22	19		17		15	15	19	15	17	19	21	21
				16			20				22	22
			18	17			21			20	23	
										21		
	20				16						24	
								16	18			23
								17	19			24
23							22			22		
24						16		18	20			25

LOVSAMLING FOR ISLAND.

INDEHOLDENDE

UDVALG AF DE VIGTIGSTE ÆLDRE OG NYERE LOVE OG ANORDNINGER, RESOLUTIONER, INSTRUCTIONER OG REGLEMENTER, ALTHINGSDOMME OG VEDTÆGTER, COLLEGIAL-BREVE, FUNDATSER OG GAVEBREVE, SAMT ANDRE ÅRTSTYKKER,

TIL OPLYSNING OM

ISLANDS RETSFORHOLD OG ADMINISTRATION

I ÆLDRE OG NYERE TIDER.

Samlet og udgivet

af

Oddgeir Stephensen, og Jón Sigurðsson,

Justitsraad og Directeur for
det islandske Departement.

Archivar og Althingsmand.

FÖRSTE BIND.

1096—1720.

KJÖBENHAVN.

Forlagt af Universitets-Boghandler ANDR. FRED. HÖST.

Trykt hos S. TRIER.

1853.

